

küké az igazi. Akit karácsonykor magyarként valamelyik skandináv országba vet a sors, az leginkább úgy érzi, hogy mindegyik: az ember csak áll egy kivilágított ablak előtt, valami furcsa fájdalmat érez, és nem ért az egészből semmit – már azt sem, hogy miért nincs ezeknél az ablakon függöny.

Kiss Judit Ágnes

Elmondom, visszakérdezem

Véletlenül elkaptam egy interjúrészletet a rádióban (szigorúan vezetés közben hallgatom) a Közszerzői Egyetem 2025-ben induló pedagógusképzéséről. Csak a szokásos. Kivéreztetni a működőt, aztán saját szájuk íze szerint rengeteg pénzből létrehozni egy újat. Hány szintéren néztem ezt végig az irodalomtól a drámapedagógián át a színházig, hogy csak azokat említsem, amelyek szinte a bőröm alatt zajlottak. És ezek közül a legfájóbb – hiszen mindenkit érint – az oktatás.

Akkor most elmondom, hogyan kéne átalakítani az iskolarendszert egy olyan Magyarországon, amely önálló, gondolkodó, egészséges generációkat akar nevelni, nem irányítható, frusztrált, tudatlan nyáját. Hátha egyszer valaki rábukkan, akinek szándéka és ereje is van hozzá.

80

Eleinte hittem, hogy van szándék, csak nincs pénz, vagy nincs hozzáértés, vagy az oktatási minisztériumot uraló démoni erők torzítanak el minden jó ötletet. Most már tudom, mire van pénz és szándék: egyformán gondolkodó (vagy inkább nem gondolkodó), beletörődő, engedelmes szolgák képzésére. Ha ez egyszer megváltozik, a döntéshozók talán ezt is elolvassák, nemcsak a kimerítő, részletes szakmai tanulmányokat.

A nevelési intézmények legfontosabb feladata, hogy helyrehozza a családból eredő hátrányokat. Nemcsak anyagi értelemben. Hogy már a bölcsődétől fogva olyan személyek legyenek a gyerekek körül, akikhez biztonságosan kötődhetnek. A szülőket nem lehet kötelezően képezni (már az örökbefogadás előtti tanfolyam is megszűnt), hányszor dühöngött anyám, hogy még a segédmotoros kerékpár vezetéséhez is kell jogosítvány, de gyereket bárki nevelhet. A biztonságosan kötődő gyereket érdekelni fogja a világ, és szívesen tanul, amíg el nem rontják. Az iskolának olyan intézménynek kell lennie, ami nem rontja el ezt a velünk született készséget.

Az oktatás kulcsa a tanár. Egy alkalmatlan pedagógus a legjobb rendszerben is alkalmatlan, a karizmatikus a legrosszabb rendszert is képes (bizonyos határig) ellensúlyozni. A tanár a személyiségével dolgozik. Ezt a személyiséget kell elsősorban fejleszteni. Igen, persze, az első lépés, hogy a költségvetés 4 százaléka helyett 25 százalékot fordítanak oktatásra (mint a sokat emlegetett klebelsbergi időkben), olyan magasra emelik a tanári fizetéseket, hogy vonzóvá tegyék a pályát. Aztán következhet a tanárképzés átalakítása, ahol a pepszinek becézett pedagógiai-pszichológiai tárgyakra

helyezik a hangsúlyt abszolút gyakorlatorientáltan. Minden pedagógusképzés ötéves, az egyik tárgy, amely végigköveti a képzést, az önismeret lesz. Legalább 150 óra pszichodráma, művészetterápiás saját élmény, encounter csoport, egyéni folyamatok. A legtöbb pedagógusnak fogalma sincs arról, hogy saját kiskori haragját éli ki a gyerekeken (az igazi mérgező, fekete pedagógusok), vagy a sebeit nyalogattatja velük (a guruk). Ami már nem fókuszáltan önismeret, hanem célzottan és gyakorlati módon segíti az oktatást, az például a Gordon tanári hatékonyságnövelő tréning vagy a Rosenberg-féle erőszakmentes kommunikáció. Ez utóbbit aztán érdemes tananyaggá tenni már a legkisebb gyerekek számára, akár az óvodától. Minden pedagógusképző intézményben legalább alapszinten fel kell vértetni a pedagógust eszköztárral a sajátos nevelési igényű (SNI) gyerekekkel kapcsolatban. (Én sose tanultam erről, és tehetetlennek éreztem magam már egy diszlexiás vagy enyhén figyelemzavaros diák esetében is.)

Rendben, a fiatalok már jól képzettek, de mi legyen a rendszerben maradt, alkalmatlan, bántalmazó pedagógusokkal? A fizetésemelés eléréséhez nem portfóliókészítés, pedkettő vizsga vagy saját pénzen kötelezően elvégeztetett, de haszontalan továbbképzés kell, hanem legalább egy év önismereti tevékenység és legalább egy tanári gyakorlati tréning.

Magas fizetési pótlék járna azoknak, akik a legszegényebb, leszakadó kistérségekbe szegődnek tanítani. Egy nemzedéken belül lenne vége a leszakadásnak. Vagy kettő. Eszembe jut Orsós János a *Mérges Buddha* című dokumentumfilmből (jellemzően nem magyar, hanem osztrák film volt). A sajdkazai Dr. Ámbédkar Gimnázium alapító tanára, aki arra a kérdésre, hogy mennyi idő kell a romák hátrányos helyzetének megszüntetésére, azt mondja: kétszáz év. A riporter felnevet, neki nem húzódik mosolyra a szája, csak megismétli: „Kétszáz év, ha én mostantól mindent megteszek.”

Talán túl optimista vagyok, ha azt mondom, két nemzedék. De ha egy egész ország akarata és pénze benne van, hiszek benne, hogy sikerülhet.

Évekig voltam a Bátor tábor önkéntese. Ez az alapítvány élményterápiás táborokat tart vagy húsz éve krónikusan beteg, daganatos, cukorbeteg, vérzékeny vagy fiatalkori ízületi gyulladásban szenvedő gyerekeknek. Az utóbbi tíz évben a testvéreiknek is – akikre ilyenkor sokkal kevesebb figyelem jut – szerveznek családi és gyászfeldolgozó táborokat. Van rá pénzük, nekik is jelenteniük kellett, hogy külföldről kapnak támogatást. Szerencsére kapnak. A pénz 70 százaléka a reklám, a pénzgyűjtés, a szervezés, építkezés és fejlesztés a hatvani táborhelyen.

(Van kollégám, aki évekig állásban volt ott, döbbenet nézte, hogy nálunk az iskolában, a tanári kávézóban akkor van kávé, ha mindenki hoz magának, mert nincs rá pénz, az alapítvány irodájában nem ehhez volt szokva.)

A tábor egy-egy hétvége vagy egy teljes hét. Én az egyhetes nyári táborokban voltam. Hatvan gyerekre hatvan önkéntes jutott, akiket egy interjún válogattak ki, és előtte néhány napos képzést kaptak. Ott találkoztam állását veszített, lázadónak, összeférhetetlennek, alkalmazkodni képtelennek bélyegzett tanárként azzal, hogy mennyire szabálykövető vagyok, ha a szabályoknak értelmük van. És azzal is, hogy ha van elég felnőtt és érdekes

foglalkozás, minden gyerek motiválható. És vizsgálatok mutatták ki, hogy az az egy hét hogyan lendíti előre a gyerekek gyógyulását, hogyan segít az egészségesek társadalmába való be- és visszailleszkedésben, és még egy év múlva is érezhető a hatása a résztvevőkön. Egyetlen hétnek. Épp ezért vagyok róla meggyőződve, hogy néhány tanév meghatározhat egy teljes életet. A tanárnak pedig legyen alkalmas személyisége és működő eszköztára. Nagyjából ennyi elég lenne.

Ezenfelül persze nem ártana visszaadni a pedagógusoknak a sztrájkjogot, a jogot a saját vezetőik megválasztására, és hagyni az intézményeket önállóan gazdálkodni egy adott kerettel. És szabadon hagyni működni többféle pedagógiai rendszert. Az a jó, ha mindenki megtalálja a gyereke számára megfelelő rendszerű iskolát. Legyen Waldorf, Montessori, Rogers, mind-egyiknek van létjogosultsága. És nagyon fontos, egy gyerekcsoportban ne legyenek többen tizenhármanál, különben nehéz párban, kis csoportban is tanulni, a frontális oktatásnak pedig megvannak a maga korlátai. Sőt az a legjobb, ha egy csoporttal egyszerre két pedagógus van és legalább egy aszisztens (nem beszélve a problémás gyereket kísérő árnyékpedagógusról). Igen, sokba fog kerülni. De többe kerül a börtönök fenntartása, a depresszió, a válás, az alkoholizmus, a leszakadó térségeknek nyújtott segélyek. Nem kell hozzá sok idő: tizenöt év alatt látszanak majd az eredmények: egy sokkal egészségesebb generáció. És nagyobb társadalmi átjárhatóság. Ki az a befektető, aki erre azt tudja mondani, hogy nem éri meg?

82

Hiába mondom, hogy elég lenne ez a tizenöt év, nem lesz elég. Mert el kell jutni odáig, hogy rajthoz állhassunk. És a kormányzati akarat mellé oda kéne tenni az oktatásban érintettek, szülők és tanárok szándékát a status quo megváltoztatására. Mert most is elérhető az emberséges (neadjisten személyközpontú) oktatás, csak pénzbe kerül, mert a legritkább esetben található meg az állami rendszerben. Meglepően kevesen teszik meg azt a lépést, hogy kiemeljék a gyerekeiket a működésképtelen rendszerből. És most nem a leszakadó kistérségek családjairól beszélek, nem a hónapról hónapra vergődőkről, hanem a jól szituált középosztályról. Nem feltétlenül anyagi oka van annak, hogy a szülők benne hagyják a gyerekeiket az állami oktatásban. Azok is megteszik, akik új autót lízingelnek, nagy házat vesznek hitelre, drága nyaralásra költenek. De a tandíjat sokallják. Mert megszoktuk, hogy többé-kevésbé ingyenes (olyan is az egyentankönyvek minősége). Mert mi is túléltük a poroszos oktatást, jó lesz az a gyerekeinknek is. Mert nem tekintjük ugyanolyan befektetésnek, amilyenek egy saját magunk által végzett tanfolyamot tartanánk. Mert abban nőttünk fel, hogy az iskola arról szól, hogy a tanár beszél, a diák hallgatja, és legközelebb visszamondja. Sokan nem is tudnak arról, hogy léteznek más módszerek. És a szülői tapasztalatok miatt föl sem merül, hogy a gyerekek már lehetne más lehetősége. Nem kellene nyolctól négyig tanórákon ülnie negyvenöt percet tizenöt perces szünetekkel, órákig tanulnia feleletre, dolgozatra, szorongani, hatévesen a testsúlya harmadát naponta a hátán cipelni. Azok a szülők, akik minden rosszat elmondanak a pedagógusokról, semmit nem tesznek, hogy a gyerekeik máshogy nőjenek fel. Ez a szándéknélküliség semmire nem fogja

rászorítani a jelenlegi kormányt. Amelynek még mindig az a terve, hogy iskolarendőrséget alapítson, katonákat küldjön tanítani, tanári elitképzést rittyentsen a belső kör számára, de egészében ne változzon semmi. Ilyenkor az Orsós János által vizionált kétszáz év ezernek tűnik. Mert nagyon hosszú az út odáig.

A tanárokat jobban megértem. A rabszolga már csak arra vágyik, hogy egy kicsit kevesebb legyen a robot, egy kicsivel több a fejadag. És igazából egyszerűbb frontálisan tanítani, mint bárhogy máshogy. Elmondom, tanuld meg, visszakérdezem, leosztályzom, és vége a tanévnek. Csak a kíváncsiságnak, a felfedezésnek és a kapcsolatnak is.

A jelenlegi akarat nem ez. És féltő, hogy nemcsak a kormány, hanem a társadalom részéről sem. A lexikális tudás mérhető, a gyerek tekintélytisztelte, engedelmessége kívánatos. Hogy épp ez teszi felnőttként alkalmassá, hogy szolgálékúen simuljon a legközelebbi „erős emberhez”, az túl távoli következmény. Maradjon minden a régiben. Ki-ki, ahonnan jött, amit ott-honról hoz. A tanárnak pedig nincs eszköze. Nem használhatja a nádpálcát, az adminisztratív módszerek nevetségesek, marad a verbális vesszőzés, a megszegyenítés. Az egész társadalmunk a megszegyenítésre épül, és ha a családban nincs divatban, találkozik vele a gyerek az óvodától kezdve. De ez egy következő elmélkedés alapja lesz.

Végel László

83

Az unokák fellázadtak

Újra meg újra ismerkedem a bűvópatakra emlékeztető szerbiai politikai szenvedélyek hullámszásának rejtélyével. A belgrádi iskolákban és a vidéki városkákban történt tömeggyilkosság százezreket mozgósított – aztán lecsitult. A lítiumbányászat elleni ökológiai lázongás szintén százezreket mozgósított, baljósnak tűnt, de idővel az is lecsitult. A parlamenti verekedés után a kormánypártok megszavazták a törvényt, amely szerint a Rio Tinto folytathatja a lítiumlelőhelyek feltárását. A Belgrádba látogató Olaf Scholz német kancellár udvariasan ecsetelte a lítiumbányászat előnyeit, a jogállam és a sajtószabadság azonban ezúttal szóba sem került. Ugyancsak a Belgrádba érkező Emmanuel Macron Szerbia legnagyobb barátjának nevezte magát, miután Szerbia 2,7 milliárd euró értékben 12 Rafale típusú szuperszonikus vadászbombázó repülőgépet vásárolt Franciaországtól. Természetesen a jogállam, a sajtószabadság ezúttal sem került szóba. A Balkánon a nyugati tőke maga alá teperte mindkettőt, mivel nagy szüksége van lítiumra. Vučić elnök fellélegzett. Szerbia lecsendesedett.

Ezt követően tizenöt ember lelte szörnyű halálát, miután – sejtethetően korrupciógyanús ügyek miatt – leszakadt az újvidéki pályaudvar alsó te-